

NYUGAT-DUNÁNTÚLI NÉVTANI KONFERENCIA PÁPÁN

Tungli Gyula szerkesztésében, a Pápai Művelődéstörténeti Társaság kiadásában megjelent egy kis kötet a 2009. október 3-án megrendezett konferencia fontosabb előadásaiival. Így a tágabb olvasókörzés számára is hozzáférhetővé váltak ezek a névtani és helytörténeti szempontból is fontos ismereteket közvetítő írások. A szerzők valamennyien a pápai Türr István Gimnázium tanulói voltak a huszadik század hatvanas-hetvenes éveiben, ma pedig szakmájuk tudományos fokozatokkal, díjakkal elismert képviselői. Az alma mater összetartó erejére utal az is, hogy a konferenciát a gimnázium nyugdíjas magyartanára, Tungli Gyula szervezte. Ez a gimnázium, amely 1945 után is megőrzött valamit az előd Bencés Gimnázium, valamint tanárai révén a megszüntetett Református Kollégium szellemi hagyományaiból, számos országosan elismert embert: művészt, tudóst, politikust adott a nemzetnek. A névtani konferencia pedig arra adott lehetőséget a nyelvtudomány és nemzeti művelődés területén dolgozó volt türrösöknek, hogy szülőföldjük hagyományait kutatva azt a tudomány egésze szempontjából is értékelhető módon tárják az érdeklődők elé.

A névtan (onomasztika) a nyelvtudománynak az a területe, amely az egyedi megnevezések – tulajdonnevek – kialakulásának és használatának mechanizmusait vizsgálja, s következtetéseket von le ezekből az őket használó közösség értékvilágára, életmódjára, szokásaira nézvést. Ezt teszik – egymástól eltérő, de meggyőző módon – a konferencia előadói.

Hoffmann István előadása helységek, folyók neveinek vizsgálatából következett a települések történetére vonatkozólag. A *Pápa környéki helynevek történeti tanulságai* című tanulmányának alapját képező kutatás értékét jelzi az is, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében kapott támogatást. A Kisalföld és a Bakony között elterülő vidék kivételesen gazdag helynévanyaga azt mutatja, hogy sűrűn lakott terület volt a honfoglalás előtt és utána is. A hosszú életű víznevek, a *Tapolca*, a *Cuha*, a *Gerence* a környék magyar betelepülés előtt szláv lakosságától származnak, a *Marcal* neve

még ennél is ősbibb. A helységnevek őrzik a magyar törzsek neveit, ilyen a *Gyarmat*, törzsnévi elem mutatható ki még *Várkesző* és *Somlójenő* nevében. De utalhatnak a településre jellemző foglalkozásra, mint a szőlőműves jelentésű *Vinár*, vagy az ács jelentésű, szintén szláv eredetű *Teszér*. Vannak olyan helységnevek – ilyen *Pápa* elnevezése is – melyeknek motivációja a múlt ködébe vész.

Huszár Ágnes arra mutat példát, hogyan alkalmazható egy kitűnő forrásfeltáró munka, a 2006-ban Köblös József szerkesztésében megjelent *A Pápai Református Kollégium diákjai 1585–1861* című kiadvány névtani elemzés céljaira. *Felekezeti szempontú névadás a Pápai Református Kollégium anyakönyvei alapján* című előadásából megtudjuk, milyen felekezetekhez tartozó diákok látogatták a kollégiumot az elmúlt évszázadokban. A református mellett jelentékeny számú zsidó diák is beiratkozott az iskolába, ők tették ki a vizsgált időszakban az ösztanulói létszám több mint tíz százalékát. A szerző a névadás alapján e zsidó családok magyar társadalomba való integrálódásának mértékére következtet. A zsidó tanulók utónevei nem különböznek lényegesen a reformátusokétól, sok közöttük a *József*, a *Lajos*, a *Móric*. Ez utal arra, hogy az 1830/40-es években a Pápán és a város vonzáskörzetében élő zsidó családok nagy része már integrálódott a többségi társadalomba. Ez nem tűnik különösnek, ha emlékezetünkbe idézzük, hogy ekkoriban az a Löw Lipót volt Pápán az izraelita felekezet főrabijája, aki 1844-ben a Pesti Hírlap hasábjain Kossuth Lajossal folytatott levélváltást a zsidóságának a magyarsággal való „szociális egybeformadásáról”. Az a tény, hogy a kollégium ilyen nagyszámú zsidó diákot fogadott be – az 1848/49-es tanévben az összes beiratkozott több mint fele zsidó volt –, az iskola keresztyén szellemiségű toleranciáját bizonyítja.

Molnár Zoltán Miklós *A volt Pápai járás földrajzi neveinek hangtani és alakitani tanúságtételéhez* című írásából azt tudjuk meg, hogyan alakult egy hangtani és egy alakitani jelenség régióinkban. A *ly*-vel jelölt hang – egy jésített *l* – már a tizenkilencedik században eltűnt a magyar hangrendszerből. He-

SZÍN

lyét részben a *j*, részben az *l* vette át. A régió földrajzi neveinek korpuszából azt tudjuk meg Molnár Zoltán Miklós segítségével, hogy míg Pápán zömében a *j*-s ejtés terjedt el, a környékbeli falvakban az *l* jelent meg helyette. Ezt hallani néha még ma is a *Károl*, *hömbölög* féle alakokban. Alaktani szempontból érdekes, hogy milyen rag jelenik meg a *hol*, *hova*, *honnan* kérdésre válaszolva a helységneveken. A Pápai járás helységneveinek döntő többségéhez úgynevezett külső határozórag (pl. *Gyarmaton*, *Gyarmatrúl*, *Gyarmatra*) járul, jóval ritkább az úgynevezett belső határozórag (pl. *Szerecsenyben*, *Szerecsenyből*, *Szerecsenybe*), de előfordulnak vegyes toldalékolású helynevek is, például *Lázi*.

Somfai Balázs *A táblacserétől az utcanévrendezésig (Utcanéobizottsági tapasztalatok Pápán a rendszer-váltás után)* című beszámolója nemcsak névtani szempontból tanulságos. Megtudhatjuk belőle, hogy a helyi önkormányzat nem mindig fogadta el a szerző tudományos megalapozottságú javaslatait. A cél az volt, hogy Pápa utcanévrendszere logikusan alakuljon, jól megjegyezhető, könnyű helyesírású legyen, és megőrizze a múlt emlékeit.

Bár Somfai 1997-ben terjedelmes javaslatköteget készített az „utcanévügyi teendő” elvégzéséhez, ezekre „érdemi reagálást” mind a mai napig nem kapott. A névtani, helytörténeti és logikai ismeretek háttérbe szorítása számos öszvér megoldást szült. Erre szemléletes példa a Tökert utcanéveinek rendezése. A keresztirányúak visszakapták második világháború előtti, „trianoni” városneveiket (pl. Aradi utca), a hosszanti utcák esetében viszont a korábbi számozott utcanévek éledtek fel – betűvel írva. A rendszer maga annak második elemével (*Második utca*) kezdődik, mivel a Bakonyéren inneni utca rendszeridegen módon megtarthatta a *Vasvári utca* nevet.

A kis kötet írásai hasznos olvasmányul szolgálnak a névtan és a helytörténet iránt érdeklődőknek, s meggyőzően bizonyítják egy kiváló gimnázium tanulóinak hűségét a számukra meghatározó szellemi muníciót adó alma materhez.

A Pápai Névtani Konferencia előadásai. Szerk. Tungli Gyula. A Pápai Művelődéstörténeti Társaság és a Pannon Egyetem Pápai Intézete, Pápa, 2011

